

Platon: Educația – Filosoful-rege

Nicolae Sfetcu

17.02.2022

Sfetcu, Nicolae, "Platon: Educația – Filosoful-rege", în *Telework*, DOI: 10.13140/RG.2.2.23824.89604, URL = <https://www.telework.ro/ro/platon-educatia-filosoful-rege/>

Email: nicolae@sfetcu.com

Acesta este un articol cu Acces Deschis (Open Access) distribuit în conformitate cu termenii licenței Creative Commons Attribution CC BY 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), care permite utilizarea, distribuirea și reproducerea fără restricții pe orice mediu, cu condiția ca lucrarea originală să fie citată corespunzător.

Rezumat

Modelul educațional al lui Platon (paidèia) diferențiază nivelul educației în funcție de aptitudinile elevilor. Astfel, o educație de bază include, pe lângă gimnastică și luptă (exercițiul corpului), și muzica (exercițiul spiritului), fără a fi impusă cu forța „deoarece un om liber trebuie să fie și liber în cucerirea cunoașterii”. Dacă elevul are aptitudini, este educat în matematică pentru a deveni strateg, și în astronomie pentru înălțarea sufletului. Dintre aceștia se selectează cei mai buni pentru a deveni buni conducători, studiind filosofia și dialectica. Femeile vor avea aceleași

drepturi și îndatoriri ca și bărbații. Conform principiilor socratice, pentru a face dreptate trebuie să se știe ce este bine, iar aceasta o știe cel mai bine filosoful. Platon a detaliat acest concept, evidențiind distincția dintre filosof (care caută principiile adevărului fără a pretinde că îl posedă) și sofist (care se lasă ghidat de opinie ca singurul parametru valid al cunoașterii). Platon consideră filozofii ca fiind conducătorii ideali din două motive principale: pentru că ei știu ce este bine, și pentru că nu vor să conducă.

Cuvinte cheie: Platon, educația, filosoful-rege

Abstract

Plato's educational model (*paideia*) differentiates the level of education according to the students' skills. Thus, a basic education includes, in addition to gymnastics and fighting (the exercise of the body), music (the exercise of the spirit), without being imposed by force because a free man must be free in the conquest of knowledge. If the student has skills, he is educated in mathematics to become a strategist, and in astronomy to raise the soul. From these, the best are selected to become good leaders, studying philosophy and dialectics. Women will have the same rights and duties as men. According to Socratic principles, in order to do justice, one must know what is good, and this is best known to the philosopher. Plato detailed this concept, highlighting the distinction between the philosopher (who seeks the principles of truth without claiming to possess it) and the sophist (who lets himself be guided by opinion as the only valid parameter of knowledge). Plato considers philosophers to be ideal leaders for two main reasons: because they know what is right, and because they do not want to lead.

Keywords: Plato, education, king-philosopher

Educația

Modelul educațional al lui Platon (*paidèia*) diferențiază nivelul educației în funcție de aptitudinile elevilor. Astfel, o educație de bază include, pe lângă gimnastică și luptă (exercițiul corpului), și muzica (exercițiul spiritului), fără a fi impusă cu forța „deoarece un om liber trebuie să fie și liber în cucerirea cunoașterii” (Plato și Jowett 1991, 536). Dacă elevul are aptitudini, este educat în matematică pentru a deveni strateg, și în astronomie pentru înălțarea sufletului. Dintre aceștia se selectează cei mai buni pentru a deveni buni conducători, studiind filosofia și dialectica. Femeile vor avea aceleași drepturi și îndatoriri ca și bărbații. (Platon, Republica, V, 455d) O astfel de educația face posibilă construirea unei comunități armonioase capabile să prevină formele degenerative ale timocrației, plutocrației și democrației, care toate duc inevitabil la cel mai rău dintre guverne: tirania. Platon consideră că este bine să formezi mintea sau sufletul, să-l educi și să-l antrenezi prin etape ușoare, progresive, astfel încât să se acorde atenție formelor, nu lucrurilor materiale. Astfel va trece lin de la principii simple la principii mai complexe și puternice (Rowan 2014).

Conform lui Zuckert, pentru Platon, în fiecare dialog căutarea înțelepciunii are un efect formativ sau educativ, exprimat în primul principiu al hermeneuticii filozofice și în interpretarea tuturor textelor (Zuckert 1996).

Franck Fischer consideră că în *Republica* scopul dialogului este de a forma un Stat și o societate prin întemeierea legitimității dreptului filosofilor de a governa (Plato și Jowett 1991, cart. V, 474b-c), pe baza a două imperative distincte: unul personal și moral, și al doilea public și politic. Platon, prin Socrate, în contextul mitului peșterii, consideră că gimnastica și muzica sunt arte predate în peșteră, pe când geometria și calculul aritmetic sunt științe „din afară” (Plato și Jowett 1991, cart. VII, 533c-d), opera unui prizonier deja ieșit din peșteră și care corespunde celui de al treilea segment al Liniei (Plato și Jowett 1991, cart. VII, 526e2-3). Geometria facilitează

observarea ideii de Bine, iar calculul aritmetic presupune, de asemenea, o intuiție prealabilă a ideii, prin raționament matematic (Fischer 2006). Fischer constată că echivalența epistemologică dintre științele matematice din Cartea VI (cunoștințele aritmetice permit accesul la idee) este în disonanță cu ierarhia lor pedagogică din Cartea VII (geometria permite accesul la idee) (Marrou 1981, 120). Ierarhia lui Platon pentru educație în Cartea a VII-a implică muzica, apoi aritmetica și logica, apoi geometria, după care urmează știința solidelor, astronomia, știința armoniei și, în final, dialectica (Plato și Jowett 1991, 521c–33).

În artă, Socrate recomandă genul mimetic, imitativ și imitarea bunului caracter pentru a educa gardienii (Plato și Jowett 1991, cart. III 397d-398b), fiind împotriva unei poezii multiple, compusă din mai multe voci și mai multe niveluri de narațiune (Castelnérac 2011)

Victor Goldschmidt (Goldschmidt 1955) consideră că există o anumită corespondență între aceste științe și Linia care ”oferă cadrul pentru o clasificare a științelor” (Plato și Jowett 1991, cart. VII, 532c). Astfel, dacă geometria presupune contemplarea de către prizonier a umbrelor din peșteră ”din afară”, astronomia pare să corespundă contemplării constelațiilor nocturne din mitul peșterii (Plato și Jowett 1991, 516a-b63), permițând saltul de la sensibil la inteligibil și pregătind sufletul pentru viziunea Ideii inteligibile. Fischer stabilește, ca o concluzie, modalitățile de relaționare între educația politică și accesul la idei în general: identificarea posibilului filozof natural (Plato și Jowett 1991, cart. VII, 517c4-5 , VII, 540a-b); lupta împotriva corupției politice (Plato și Jowett 1991, cart. VII 519b-c); obligația civică pe care o generează educația (Plato și Jowett 1991, cart. VII, 518d4-5 , VII, 526e2-3); virtutea pedagogică a educației (Fischer 2006)

În cărțile VI și VII ale *Republicii*, Platon prezintă cel puțin trei iterații ale unui proces dialectic pe care gardianul trebuie să-l urmărească pentru a fi un adevărat filozof: iterația geometrică (Plato și Jowett 1991, 189—192; 509c—511d) (linia divizată), iterația mitică (Plato și

Jowett 1991, 193—197; 514a—518a) (mitul peșterii), și iterația pedagogică (pregătirea filozofilor, divizată în o parte teoretică formată din studiul progresiv al disciplinelor (Plato și Jowett 1991, 197—212; 519a—534d) și o parte practică complexă pe toată durata vieții (Plato și Jowett 1991, 214—220; 534e—541a). Procesul dialectic cuprinde trei faze: una „ascendentă”, o fază de „iluminare” și o fază „descrescătoare”. Procesul dialectic se finalizează când se ajunge la o viziune asupra ideii de bine, după care cunoștințele obținute sunt aplicate în practică (Lamarre 2013).

Conform lui James Magrini, dialogurile lui Platon se desfășoară printr-un proces de interpretare hermeneutică, fiind astfel constructive și participative, în care Socrate și ceilalți participanți la dialog sunt co-educatori, deci ”există un aspect transformativ care ar putea fi înțeles în termenii Bildung”, ”o noțiune autentică de paideia sau educație”. Utilizarea mitului peșterii pentru a exemplifica educația filozofică progresivă permite ca, prin metoda dialectică, să se ajungă la cunoașterea formei (*eidos*) a Binelui (Magrini 2012).

Magrini evidențiază aspectele educative ale dialecticii ca dialog în cadrul hermeneuticii filozofice prin un citat:

”Bildung este un proces atât formativ, cât și transformator (dialogic) implicat în dinamica întâlnirii hermeneutice. În măsura în care părțile implicate într-o întâlnire hermeneutică ies din aceasta gândind altfel... Bildung este transformator... Bildung este, în parte, procesul de a înțelege ceea ce am înțeles diferit. Bildung este formativ prin faptul că aduce în ființă ceva din interiorul întâlnirii. Ea formează o civilizație hermeneutică între cei care sunt obligați unul față de celălalt pentru a deveni diferiți față de ei înșiși și care știu că sunt dependenți de altul pentru a deschide potențialități de înțelegere care nu sunt în prezent ale lor.” (Plato și Jowett 1991, cart. VII, 527b7-8)

Filosoful-rege

Conform principiilor socratice, pentru a face dreptate trebuie să se știe ce este bine (Granata 2001, 68), iar aceasta o știe cel mai bine filosoful (Movia 1991, 233) (Rutherford 1998, 7–8) (Arrington 1991, 434–35). Platon a detaliat acest concept, evidențiind distincția dintre filosof (care caută principiile adevărului fără a pretinde că îl posedă) și sofist (care se lasă ghidat de opinie ca

singurul parametru valid al cunoașterii) (Movia 1991, 233). Platon consideră filozofii ca fiind conducătorii ideali din două motive principale: pentru că ei știu ce este bine, și pentru că nu vor să conducă (Plato și Jowett 1991, 520e–521b). În realitate, orașele sunt conduse de oameni care nu știu ce este bine și se luptă cu alții pentru a conduce.

Condamnarea la moarte a lui Socrate l-a determinat pe Platon să constate că între filozofie și viața politică exista o incompatibilitate. Sarcina filozofilor ar fi astfel să se asigure că filosofia nu este în conflict cu statul, astfel încât să nu se mai întâmple ca un om drept să fie condamnat la moarte. Pentru mulți atenieni, filozofia era inutilă, precum în comedia lui Aristofan, *Norii*, în care filosoful este portretizat ca o persoană plictisitoare și pedantă pierdută în discuțiile sale abstracte. Platon demonstrează că filosofia își are rădăcinile în istorie, în realitatea cotidiană, vizând probleme reale și universale, existând o legătură strânsă între filosof și politică (Mondin 2022, 144)

„Dacă... filozofii nu reușesc să domnească în orașe, sau dacă cei care se numesc acum regi și dinastii nu filozofează în mod autentic și satisfăcător, iar unul ajunge să coincidă cu cealaltă putere politică și filozofie; dacă nu vor fi împiedicați cu forța mulți băștinași ai celor care acum se întorc separat la unul sau altul, nu va exista, prietene Glaucon, niciun sfârșit al relelor orașelor și nici, mi se pare, ale celor ale omenirii.” (Plato și Jowett 1991, cart. V, 473 c-e.)

„Regii filozofi” sunt „cei care iubesc vederea adevărului” (Plato și Jowett 1991, 475c), argumentația fiind susținută de analogia unui căpitan și a navei sale sau a unui doctor și a medicamentului său. Franck Fischer consideră că filozoful poate fi corupt, naturalețea sa se poate deteriora și doar un mic număr scapă (Fischer 2006). Cei care posedă această naturalețe vor ajunge mari politicieni, binefăcători sau criminali, în funcție de gradul de degradare. Cei care nu sunt corupți, asemenea lui Socrate, sunt atinși de o „favoare divină” (Plato și Jowett 1991, cart. VI, 492a ; 496c). Conform lui Platon, „[...] sunt filosofi cei care au capacitatea de a atinge cu privirea ceea ce există întotdeauna și este identic cu sine” (Plato și Jowett 1991, cart. V, 479a2-3). Astfel,

instruirea descrisă în Cartea a VII-a nu vizează atât formarea unui filosof, cât a unui filosof tutore care să devină bun politician.

Filosoful este o persoană cu o curiozitate nemărginită pentru o nouă experiență, iar acesta este caracterul lui natural, dar nu caută în mod special noutatea, ci adevărul. El caută întotdeauna unitatea în varietate. Căutarea sa a cunoașterii se distinge de alte astfel de căutări prin faptul că încearcă întotdeauna să ajungă la principiile sau „formele” care stau la baza cărora „lumea variată și schimbătoare a experienței, așa cum ni se prezintă, este apariția parțială. În continuare, trebuie să ne întrebăm: Care este raportul acestei concluzii asupra aptitudinii naturii filosofice de a governa? și acest lucru ne readuce din nou la întrebarea: Ce este implicat în a fi un bun conducător sau gardian? Filosoful începe să deducă din simpla concepție a iubirii de adevăr toate virtuțile care i se par a fi parte a naturii umane perfecte. (Nettleship 1958)

Socrate evidențiază ”inutilitatea celor câțiva filosofi autentici, corupția celor mai mulți dintre cei care sunt înzestrați cu natura filosofică și uzurparea de către șarlatani a numelui de filosof,” argumentând cu alegoria corabiei, în care singurul om care ar putea dirija nava este adevăratul filosof, dar acesta este disprețuit de ceilalți. Așa-zișii lideri de opinie doar formulează opinii, fără să știe despre ce vorbesc; aceștia nu pot fi niciodată filozofi. Pe de altă parte, există o categorie de ”oameni mici și strâmbi la suflet” care ajung să practice filosofia din interes, fără a avea nimic natural în comun cu ea, ajungând să dezvolte teorii și idei prost născute care circulă în lume sub numele de principii filozofice. Astfel, filosofia denaturată ajunge să fie ”un jargon artificial de cuvinte și idei încadrate împreună ca un puzzle, astfel încât să pară consistente, în timp ce adevărata filozofie este o armonie naturală a cuvântului și faptei, a teoriei și a practicii.” (Nettleship 1958)

Bibliografie

- Arrington, Robert L. 1991. *A Companion to the Philosophers*. Wiley-Blackwell.
- Castelnérac, Benoît. 2011. „La philosophie de Platon à l'épreuve de l'autobiographie”. *Études littéraires* 42 (ianuarie): 81–93. <https://doi.org/10.7202/1011522ar>.
- Fischer, Franck. 2006. „L'accès à l'Idée et l'éducation politique dans la République”. *Laval théologique et philosophique* 62 (2): 199–243. <https://doi.org/10.7202/014279ar>.
- Goldschmidt, Victor. 1955. „La Ligne de la République et la classification des sciences”. *Revue Internationale de Philosophie* 9 (32 (2)): 237–55.
- Granata, Giovanni. 2001. *Filosofia*. Alpha Test.
- Lamarre, Mark. 2013. „Plato's Dialectical Method”. *Academia.Edu*, ianuarie. https://www.academia.edu/1277680/Platos_Dialectical_Method.
- Magrini, James. 2012. „Dialectic and Dialogue in Plato: Revisiting the Image of «Socrates-as-Teacher» in the Hermeneutic Pursuit of Authentic Paideia”. *Philosophy Scholarship*, octombrie. <https://dc.cod.edu/philosophypub/33>.
- Marrou, Henri-Irénée. 1981. *Histoire de l'éducation dans l'Antiquité , tome 1. Le monde grec*. 0 edition. POINTS.
- Mondin, Battista. 2022. „Storia della metafisica. Nuova ediz.. Vol. 1: Dalle origini al Neoplatonism”. 2022. <https://www.ibs.it/storia-della-metaphisica-nuova-ediz-libro-battista-mondin/e/9788855450263?inventoryId=342524196>.
- Movia, G. 1991. *Verso una nuova immagine di Platone - autori-vari - Vita e Pensiero - Libro Vita e Pensiero*. <https://www.vitaepensiero.it/scheda-libro/autori-vari/verso-una-nuova-immagine-di-platone-9788834308158-140657.html>.
- Nettleship, Richard Lewis. 1958. „Lectures on the Republic of Plato”. 1958. https://books.google.ro/books/about/Lectures_on_the_Republic_of_Plato.html?id=IUj51i rGmzcC&redir_esc=y.
- Plato, și Benjamin Jowett. 1991. *The Republic: The Complete and Unabridged Jowett Translation*. Vintage Books.
- Rowan, R. J. 2014. „A Guide to Plato's Republic: The Writing and Speeches of Bob Rowan”. BC Civil Liberties Association. 28 mai 2014. <https://bccla.org/2014/05/a-guide-to-platos-republic/>.
- Rutherford, R. B. 1998. *The Art of Plato: Ten Essays in Platonic Interpretation*. First Edition. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Zuckert, Catherine H. 1996. *Postmodern Platos: Nietzsche, Heidegger, Gadamer, Strauss, Derrida*. Chicago, IL: University of Chicago Press. <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/P/bo3623950.html>.